

УДК 339.727.2
DOI: 10.60022/3(2)-10S

Варналій Захарій Степанович

доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Varnalii Zakharii

Doctor of Economics Sciences, Professor
Professor of the Department of Finance
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6479-6154

Ложечко Олег Іванович

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Lozhechko Oleh

higher education student at the first (Bachelor's) level
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
ORCID: 0009-0006-6385-6166

МЕХАНІЗМИ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. У статті досліджуються механізми деофшоризації капіталу в системі захисту фінансових інтересів України в умовах глобальних економічних трансформацій та посилення міжнародної податкової прозорості. Розкрито роль офшорних юрисдикцій як інституційного чинника відтоку капіталу та загрози фінансовій безпеці держави. Проаналізовано еволюцію міжнародних інструментів протидії ухиленню від оподаткування та їх вплив на національну податкову політику. Особливу увагу приділено впровадженню в Україні автоматичного обміну податковою інформацією, правил контрольованих іноземних компаній і посиленню трансфертного ціноутворення як ключових елементів сучасної деофшоризаційної стратегії. Обґрунтовано, що комплексне застосування цих механізмів сприяє зміцненню економічної безпеки та підвищенню стійкості фінансової системи в умовах воєнних викликів і післявоєнного відновлення.

Ключові слова: деофшоризація капіталу, офшорні юрисдикції, податкова прозорість, фінансова безпека, транснаціональні корпорації, міжнародне оподаткування, рух капіталу.

MECHANISMS OF DEOFFSHORIZATION IN THE SYSTEM OF PROTECTION OF UKRAINE'S FINANCIAL INTERESTS IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRANSFORMATIONS

Abstract. The article explores the transformation of global financial architecture under the influence of deoffshorization processes and their implications for the protection of national financial interests, with a particular focus on Ukraine. The research examines the shift from traditional offshore-based capital mobility toward enhanced transparency, regulatory coordination, and tax cooperation driven by international standards of financial disclosure and information exchange. The study emphasizes that modern deoffshorization is not merely a fiscal initiative but a systemic restructuring of global capital flows aimed at reducing tax base erosion, combating aggressive tax planning, and restoring public trust in taxation systems.

Special attention is given to the mechanisms of automatic exchange of financial information, transparency of multinational corporate activities, and the growing role of tax authorities in monitoring cross-border capital movements. The Ukrainian experience of integrating into the global transparency framework is analyzed, highlighting both institutional progress and operational challenges under conditions of wartime economic pressure. The research demonstrates that the introduction of international financial reporting standards and control instruments significantly expands the state's capacity to detect concealed assets and limit capital

outflows through offshore jurisdictions.

The article further investigates the persistence of capital round-tripping and the discrepancy between nominal and real sources of foreign direct investment, which reflects the continued structural dependence of Ukrainian capital on foreign legal environments. These patterns indicate that while formal transparency has increased, economic motivations for offshore structuring remain strong due to institutional weaknesses and investment risks.

The findings confirm that deoffshorization generates both fiscal benefits and regulatory burdens for businesses, particularly in economies experiencing crisis conditions. The balance between strengthening financial control and maintaining an attractive investment climate emerges as a key policy dilemma. The study argues that sustainable protection of national financial interests requires not only stricter tax enforcement but also institutional reforms aimed at improving legal certainty, property rights protection, and economic stability.

The research concludes that global transparency trends can become a catalyst for economic modernization in Ukraine if complemented by domestic reforms that reduce incentives for capital flight. Effective deoffshorization should evolve from a punitive control mechanism into a strategic instrument for strengthening financial sovereignty, enhancing budget sustainability, and fostering long-term economic growth.

Keywords: capital deoffshorization, offshore jurisdictions, tax transparency, financial security, transnational corporations, international taxation, capital movement.

Постановка проблеми. Глобальні процеси посилення фінансової прозорості та деофшоризації капіталу докорінно змінюють умови функціонування національних економік, трансформуючи механізми переміщення фінансових ресурсів і підходи до податкового регулювання. Запровадження міжнародних стандартів автоматичного обміну інформацією, розкриття корпоративної звітності та посилення контролю за транскордонними фінансовими потоками істотно звужує можливості використання офшорних юрисдикцій для мінімізації податкових зобов'язань. Водночас ці процеси створюють нові виклики для країн із високим рівнем інституційних ризиків та значною залежністю від зовнішніх фінансових структур, зокрема для України.

В умовах повномасштабної війни питання збереження та нарощення бюджетних ресурсів набуває критичного значення для забезпечення обороноздатності та економічної стійкості держави. Виведення капіталу через офшорні механізми послаблює податкову базу та підриває фінансові інтереси країни саме в період максимальної потреби у фінансовій стабільності. Разом із тим надмірне регуляторне навантаження та складність нових податкових інструментів можуть стримувати інвестиційну активність і ускладнювати відновлення економіки.

Проблема полягає у необхідності формування збалансованої моделі деофшоризації, яка одночасно забезпечуватиме ефективний захист фінансових інтересів держави та створюватиме сприятливі умови для легального руху капіталу і розвитку бізнесу. Недостатня узгодженість міжнародних вимог із національними економічними реаліями, обмежені адміністративні ресурси та невизначеність правозастосовної практики зумовлюють потребу в поглибленому аналізі наслідків глобальних податкових трансформацій для фінансової системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика зміцнення фінансової безпеки бізнесу в умовах глобальних трансформацій та боротьби з офшоризацією є предметом активних дискусій у наукових колах. Теоретичні та прикладні засади фінансової безпеки суб'єктів господарювання досліджували такі провідні вітчизняні вчені, як М. І. Крупка [15], І. О. Лютий [17], Н. А. Плешакова [17], О. Д. Рожко [17] та Л. С. Яструбецька [15; 16]. У їхніх працях офшоризація трактується як вагома деструктивна загроза фінансовій стійкості, що вимагає системної протидії через удосконалення механізмів державного регулювання та податкового контролю. Водночас динамічність сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом та новими правилами міжнародного оподаткування, потребує подальшої адаптації напрацьованих підходів до актуальних потреб підприємництва.

Вагомий внесок у дослідження природи офшорних юрисдикцій та розробку глобальних стандартів податкової прозорості зробили зарубіжні фахівці та міжнародні організації. Зокрема, наукові здобутки Р. Палана [2] та Г. Цукмана [3] дозволяють комплексно оцінити вплив низькоподаткових гаваней на нерівномірність розподілу капіталу та розмивання податкової бази. Крім того, ключове значення для формування стратегій деофшоризації мають аналітичні звіти експертів ОЕСР (щодо плану BEPS) та EU Tax Observatory, які обґрунтовують безальтернативність переходу до прозорого фінансового моніторингу та впровадження стандарту автоматичного обміну інформацією CRS як передумови фінансової безпеки бізнесу.

Мета статті – дослідити сучасні процеси деофшоризації капіталу в умовах глобальних податкових трансформацій та оцінити їх вплив на фінансові інтереси й фінансову безпеку України, визначити ключові міжнародні механізми підвищення прозорості фінансових потоків, а також проаналізувати ефективність національних інструментів протидії виведенню капіталу в умовах воєнної економіки.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку світової економіки питання деофшоризації капіталу вийшло далеко за межі суто фіскального адміністрування, трансформувавшись у фундаментальну проблему забезпечення національної безпеки та соціальної справедливості. За умов глобалізації фінансових ринків і активного впровадження цифрових технологій традиційні інструменти реалізації державного податкового суверенітету істотно послабилися. Здатність транснаціональних корпорацій та заможних приватних осіб вільно перерозподіляти фінансові ресурси на користь юрисдикцій із пільговим або нульовим оподаткуванням сформувала нові масштабні загрози для наповнення державних бюджетів, насамперед у державах, що перебувають на стадії розвитку.

Для України в умовах повномасштабної війни фінансова стійкість є критичною передумовою державної спроможності. Втрати податкових надходжень через офшорні механізми безпосередньо загрожують обороноздатності, водночас інтеграція до європейського та глобального економічного простору вимагає дотримання стандартів прозорості Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і «Великої двадцятки» (G20). Поєднання безпекових завдань із потребою лібералізації для залучення інвестицій формує складний контекст для державної економічної політики.

Осмислення механізмів деофшоризації потребує всебічного вивчення сутності ключового об'єкта регулювання – офшорних юрисдикцій. У сучасних наукових дослідженнях, зокрема в роботах Ронена Палана, офшори трактуються не лише як простори з пільговим податковим режимом, а як особливі інституційні конструкції, сформовані на перетині процесів глобалізації та реалізації державного суверенітету. Палан наголошує, що офшорні території не слід сприймати як архаїчне явище чи прояв інституційної слабкості так званих «бананових республік». Навпаки, емпіричні дані свідчать, що податкові гавані нерідко вирізняються більш розвиненими механізмами державного управління та вищим рівнем політичної стабільності, ніж порівнювані країни, які не мають офшорного статусу [1, с. 12].

Феномен офшорів базується на комерціалізації державного суверенітету: малі держави використовують своє законодавче право для створення спеціальних режимів, які приваблюють іноземний капітал, пропонуючи не лише низькі податки, а й секретність, захист активів від кредиторів та спрощене регулювання. Це створює парадокс: глобалізація, яка мала б нівелювати кордони, насправді посилює значення юридичних кордонів, оскільки саме різниця в юрисдикціях дозволяє існувати регуляторному арбітражу [2, с. 152].

Водночас офшорна модель дедалі більше суперечить інтересам провідних держав і очікуванням світової спільноти. Як зазначає Габріель Цукман у праці «The Hidden Wealth of Nations», податкові гавані є ключовим чинником глобальної економічної нерівності. За його оцінками, близько 8% світового фінансового багатства зосереджено в офшорах, причому переважна його частка належить найзаможнішому прошарку населення. Така концентрація капіталу свідчить про те, що офшорна інфраструктура обслуговує вузьке коло надбагатих осіб, підриваючи принципи податкової справедливості та суспільного договору. [3, с. 51-53].

На нашу думку економічна безпека має визначатися як стан національної економіки, що дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечувати сталий розвиток. В умовах глобальної фінансової нестабільності та гібридних загроз, неконтрольований відтік капіталу в офшори розглядається як одна з ключових загроз економічній безпеці.

Деофшоризація в цьому контексті є інструментом забезпечення національних інтересів, спрямованим на:

1. Відновлення фіскальної справедливості.
2. Захист конкурентного середовища.
3. Збереження інвестиційного ресурсу.

Варналій підкреслює, що сучасне безпекознавство вимагає комплексного підходу: від суто поліцейських заходів контролю до створення економічних стимулів, які б робили використання офшорів не вигідним. Неможливо досягти економічної безпеки лише заборонами; необхідно створювати умови, за яких легальна робота в національній юрисдикції буде більш привабливою з точки зору співвідношення ризиків та прибутковості [4, с. 7].

Найбільш масштабною відповіддю міжнародної спільноти на виклики офшоризації став проект Base Erosion and Profit Shifting (BEPS), ініційований ОЕСР та G20. Цей проект об'єднав понад 140 юрисдикцій у рамках Inclusive Framework on BEPS, ставши безпрецедентним прикладом глобальної податкової координації [5].

Суть проблеми BEPS полягає у використанні транснаціональними компаніями прогалин та невідповідностей у податкових правилах різних країн для штучного переміщення прибутків до низькоподаткових юрисдикцій, де реальна економічна активність відсутня або мінімальна. План дій BEPS складається з 15 конкретних заходів, спрямованих на вирішення цієї проблеми. Розгляньмо ключові з них, що мають найбільший вплив на світову фінансову систему.

Одним із ключових елементів ініціативи BEPS стало посилення прозорості діяльності транснаціональних корпорацій. Захід 13 зобов'язує великі міжнародні групи подавати звітність у розрізі країн (Country-by-Country Reporting, CbCR), що дає податковим органам можливість оцінювати ризики трансфертного ціноутворення та виявляти штучне переміщення прибутків. За даними ОЕСР, станом на 2025 рік рівень імплементації цього заходу є високим, що сформувало нову реальність глобальної податкової прозорості [5].

Захід 2 спрямований на усунення гібридних податкових схем, які ґрунтуються на розбіжностях у податковій класифікації фінансових інструментів або суб'єктів у різних юрисдикціях і використовуються для досягнення подвійного неоподаткування. Типовим прикладом є ситуація, коли відповідний платіж визнається витратами в одній державі, але водночас не підлягає оподаткуванню в іншій. Захід 6, своєю чергою, передбачає впровадження інструментів протидії зловживанням положеннями міжнародних податкових угод, зокрема шляхом закріплення тесту основної мети (Principal Purpose Test, PPT). Відповідно до цього підходу, податкові переваги, передбачені конвенцією, не застосовуються у випадках, коли отримання такої вигоди було однією з ключових цілей здійснення відповідної операції [5].

Логічним продовженням плану BEPS стало впровадження дворівневого рішення «Two-Pillar Solution» та посилення прозорості.

Pillar Two запроваджує принципово новий механізм – глобальний мінімальний податок на рівні 15% для транснаціональних корпорацій із річним оборотом понад 750 млн євро. Його суть полягає у наданні країні материнської компанії права стягувати так званий «податок на доплату» (top-up tax), якщо ефективна ставка податку дочірньої компанії у будь-якій юрисдикції нижча за 15%. Такий підхід зводить нанівець економічну вигідність використання класичних податкових гаваней, оскільки заощаджені в них податки все одно підлягають сплаті у країні походження. Станом на 2024 рік країни, серед яких Ірландія, Швейцарія та навіть ОАЕ (з корпоративним податком на рівні 9%), уже адаптують свої податкові системи до нових вимог [6].

Паралельно запроваджено Common Reporting Standard (CRS) – стандарт автоматичного обміну інформацією щодо фінансових рахунків. CRS фактично ліквідував традиційний інститут банківської таємниці для нерезидентів. Податкові органи отримують дані про закордонні активи своїх громадян у автоматичному режимі, без необхідності направляти окремі запити чи проводити розслідування. Це суттєво обмежило можливості фізичних осіб приховувати незадекларовані кошти в офшорних банках і стимулює легалізацію капіталу [7, с. 19].

Звіт Global Tax Evasion Report 2024, підготовлений EU Tax Observatory під керівництвом Габрієля Цукмана, демонструє змішані результати боротьби з офшорними схемами. За останнє десятиліття ухилення через офшорні рахунки скоротилося, проте глобальні мільярдери продовжують сплачувати податки за неадекватними ставками 0–0,5% свого багатства, використовуючи складні ланцюжки підставних компаній. Добровільні податкові амністії виявилися малоефективними: учасники розкривають лише близько 30% активів, а верхні 0,01% найбагатших осіб ухиляються від 25% податків. Це свідчить, що лише системні, автоматизовані механізми контролю (як CRS) у поєднанні з невідворотністю покарання можуть бути дієвими інструментами деофшоризації [7, с. 11].

У звіті також пропонується глобальний мінімальний податок на багатство мільярдерів у розмірі 2%, який торкнеться менше ніж 3 000 осіб, але потенційно забезпечить щорічні надходження близько 250 млрд доларів. Хоча критики побоюються відтоку капіталу та зниження інвестицій, Цукман наголошує, що несправедлива податкова поведінка підриває довіру до суспільного договору та демократичних інститутів. Для України така дискусія є особливо актуальною у контексті пошуку ресурсів для відбудови та забезпечення соціальної справедливості.

Знаковою подією для фінансової системи України став запуск міжнародного автоматичного обміну податковою інформацією за стандартом CRS. Після отримання 26 червня 2024 року схвалення Глобального форуму ОЕСР щодо готовності системи інформаційної безпеки ДПС, уже 30 вересня відбувся перший історичний обмін даними: Україна отримала інформацію від понад 50 юрисдикцій і передала відомості більш ніж 30 країнам-партнерам [8].

Податкові органи дістали доступ до даних про закордонні фінансові активи українських резидентів, включно з залишками на рахунках та пасивними доходами за 2023 рік. Це суттєво розширило можливості контролю за декларуванням доходів і контрольованих іноземних компаній (KIK), водночас

сформувавши ефект неминучої прозорості, який стимулює добровільне розкриття активів і знижує привабливість офшорного приховування коштів.

Для України запровадження правил оподаткування КІК з 2022 року стало важливим елементом посилення податкової прозорості. Вони зобов'язують резидентів декларувати іноземні структури та сплачувати податок із їхнього скоригованого прибутку, за винятком випадків, передбачених законом. Кампанія декларування 2024 року продемонструвала зростання залученості платників: за три роки подано понад 58 тис. звітів, переважно фізичними особами, що свідчить про концентрацію впливу КІК на приватний капітал і малий та середній бізнес [9].

Найпопулярнішими юрисдикціями, про які звітують українці, є:

1. Польща (23%) – лідерство пояснюється міграцією бізнесу через війну та простотою реєстрації.
2. Кіпр (10%) – традиційний хаб для українського капіталу.
3. США (10%) – популярність серед ІТ-сектору та стартапів.
4. Велика Британія (10%).
5. Естонія (9%) – приваблива через модель податку на виведений капітал [10].

Попри труднощі, кампанія забезпечила понад 2 млрд грн податкових надходжень. Разом із тим, значні штрафи за неподання звіту залишаються фактором ризику для бізнесу. Навіть із послабленнями під час воєнного стану підприємці опиняються в подвійній ситуації: зобов'язані дотримуватися закону, але побоюються, що розкриття інформації може бути використане проти власників у майбутньому, особливо з огляду на історичну недовіру до правоохоронних органів [11].

У сфері трансфертного ціноутворення Україна продовжує посилювати регулювання: з 1 січня 2025 року набрали чинності зміни до підпункту 14.1.159 Податкового кодексу України (Закон № 3813-ІХ), якими запроваджено критерій «економічної пов'язаності». Нерезидент визнається пов'язаною особою, якщо 75% і більше доходів резидента від продажу припадає на цього контрагента або якщо 75% і більше витрат на придбання здійснюється саме у нього, за умови що такі операції становлять не менше 50% загального обсягу діяльності платника податків. Механізм спрямований на боротьбу з використанням формально незалежних іноземних посередників для виведення прибутків за кордон [12].

Одночасно у 2024-2025 роках Верховний Суд України сформував сталу практику застосування концепцій «ділової мети» та «конструктивних дивідендів». Суди дедалі частіше підтримують податкові органи у спорах, де платник не доводить економічну доцільність операцій із нерезидентами, а виплати, що порушують принцип «вितягнутої руки», переqualіфікуються у дивіденди з оподаткуванням за ставкою 15%.

З 1 вересня 2024 року в Україні запрацював новий механізм контролю за достовірністю інформації про кінцевих бенефіціарних власників (КБВ). Суб'єкти первинного фінансового моніторингу (СПФМ) – банки, нотаріуси, аудитори – зобов'язані повідомляти Міністерство юстиції про виявлені розбіжності між даними Єдиного державного реєстру (ЄДР) та інформацією, отриманою ними під час перевірки клієнта. У разі виявлення розбіжності в ЄДР вноситься відповідна відмітка, і компанія зобов'язана надати пояснення та виправити дані. Ігнорування цієї вимоги може призвести до штрафів та блокування проведення реєстраційних дій. Це створює замкнене коло контролю, унеможливлюючи використання номінальних власників [13].

Ефективність механізмів деофшоризації неможливо оцінити без аналізу реальних потоків капіталу. Статистика прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну за 2010–2025 роки розкриває цікавий феномен, відомий як «round tripping» (кругообіг капіталу) – процес, за якого резиденти виводять кошти за кордон, а потім повертають їх в Україну у вигляді іноземних інвестицій для отримання податкових пільг або юридичного захисту.

Аналіз статистики ПІІ на основі даних Національного банку України за 2010–2024 роки (рис.1) дозволяє виявити справжню природу іноземного капіталу в Україні. Ключовим феноменом є round tripping (кругообіг капіталу) – процес, за якого резиденти виводять кошти за кордон, а потім повертають їх в Україну у вигляді ПІІ.

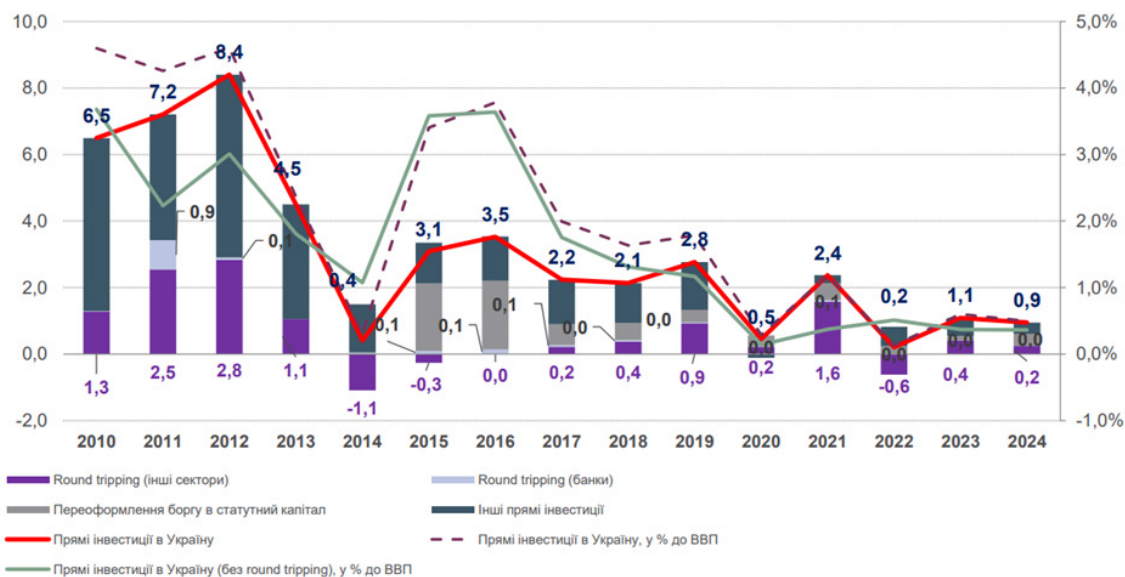

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну (ПІІ), млрд дол. США
Джерело: [14]

За період 2010-2024 років приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ, без урахування реінвестованого доходу) демонстрував значну волатильність, що була тісно пов'язана з політичними та безпековими чинниками. У 2010–2012 роках, під час активного нарощування інвестицій, частка round tripping залишалася високою – наприклад, у 2010 році з \$6,5 млрд ПІІ близько \$1,3 млрд поверталось в економіку через українські структури. На фоні політичної кризи 2014-2015 років відтік капіталу призвів до падіння ПІІ до \$0,4 млрд і від'ємного показника round tripping (-\$1,1 млрд). У 2016-2021 роках спостерігалось поступове відновлення, і в 2021 році частка round tripping сягнула 68,5 % чистого припливу акціонерного капіталу.

Навіть під час воєнного стану значна частина нових інвестицій залишалася українського походження: у 2023 році з \$1,1 млрд загального припливу ПІІ на round tripping припадало \$0,4 млрд (36%), а у 2024 році, за оцінками, з \$0,9 млрд загального потоку \$0,2 млрд становили кошти українських інвесторів. Це свідчить, що навіть у кризові періоди частина іноземних інвестицій фактично є реінтегрованими внутрішніми капіталами.

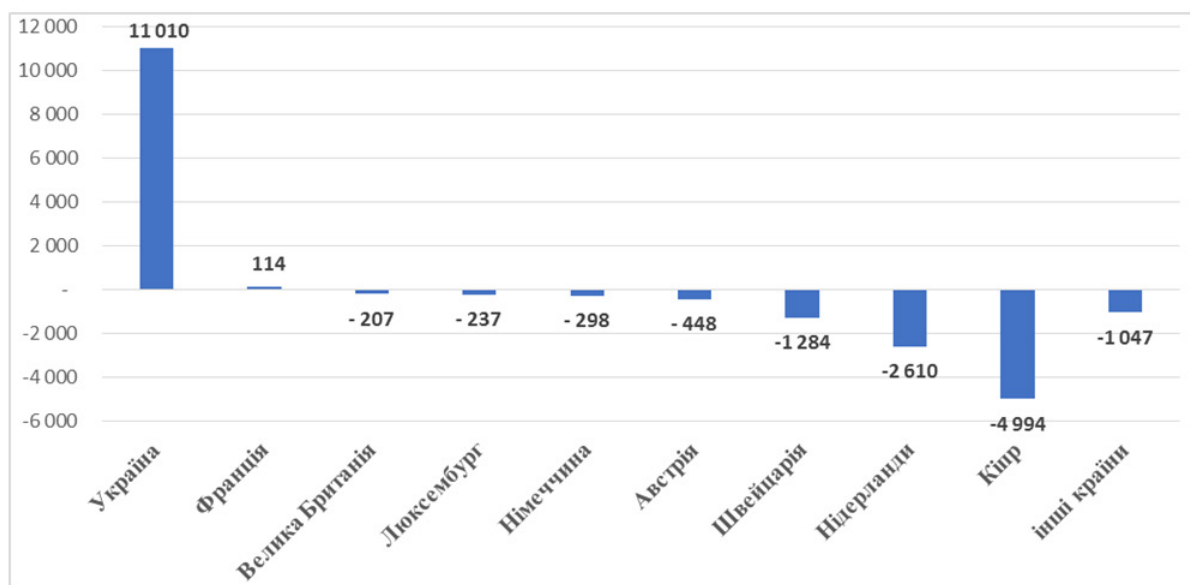

Рис. 2. Перерозподіл притоку ПІІ за 2010-2024 роки за країнами кінцевого інвестора, млн дол. США
Джерело: сформовано авторами на основі [14]

Аналіз припливу ПІІ за країнами кінцевого інвестора у порівнянні з країнами безпосереднього інвестора за період 2010–2024 років демонструє значну розбіжність між номінальною та реальною географією інвестицій. Найбільший обсяг «іноземних» інвестицій фактично належить резидентам України – +11,01 млрд дол. США, що свідчить про активну реінтеграцію внутрішнього капіталу.

Офшорні юрисдикції, зокрема Кіпр, Нідерланди та Швейцарія, виконують переважно транзитну роль: при перерахунку на кінцевих бенефіціарів вони «втратили» майже 9 млрд дол. США. Використання таких структур під час воєнного періоду (2022–2024 рр.) свідчить про прагнення українського бізнесу захистити активи через іноземне корпоративне право, навіть якщо фактичне функціонування капіталу відбувається на території України.

Проведений аналіз наукових підходів до фінансової безпеки дозволяє узагальнити її як системну здатність економіки та суб'єктів господарювання забезпечувати стабільність фінансових потоків, збереження капіталу та протидію загрозам його неконтрольованого виведення за межі національної юрисдикції [15]. У цьому контексті офшоризація виступає одним із ключових чинників дестабілізації фінансової системи, оскільки зумовлює втрату бюджетних ресурсів, послаблення інвестиційного потенціалу та підрив податкової справедливості.

Узагальнення досліджень свідчить, що в умовах кризових процесів і воєнної нестабільності негативний вплив офшорних механізмів на фінансову безпеку суттєво посилюється [16]. Прихований відтік капіталу обмежує можливості економічного відновлення, знижує ефективність державної фінансової політики та створює додаткові ризики для макроекономічної стабільності. Це підтверджує необхідність розгляду деофшоризації не лише як фіскального інструменту, а як складової захисту національних фінансових інтересів.

Для ефективного захисту фінансової безпеки в умовах деофшоризації суб'єкти господарювання мають впроваджувати системи тактичного та стратегічного моніторингу, що дозволяють ідентифікувати загрози відтоку капіталу та адаптуватися до вимог податкової прозорості. Використання таких механізмів, як автоматичний обмін інформацією та контроль за КІК, стає доступним інструментом для компаній будь-якого масштабу, забезпечуючи високу фінансову дисципліну без значних інвестиційних витрат. У підсумку такий підхід дозволяє бізнесу мінімізувати регуляторні ризики та зміцнювати фінансову стійкість, трансформуючи вимоги прозорості на стратегічний чинник сталого розвитку в національній юрисдикції [17].

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що процеси деофшоризації капіталу трансформувалися з суто фіскального інструменту у стратегічний механізм захисту національних фінансових інтересів та економічної безпеки держави. Глобальні ініціативи з підвищення податкової прозорості суттєво обмежили можливості агресивного податкового планування та використання офшорних юрисдикцій для штучного переміщення прибутків. Формування нової архітектури фінансового контролю сприяє скороченню тіньових потоків капіталу та підвищенню справедливості розподілу податкового навантаження у світовій економіці.

Встановлено, що для України деофшоризаційні механізми мають подвійне значення: з одного боку, вони створюють інструменти для наповнення бюджету та протидії відтоку ресурсів в умовах війни, а з іншого — формують додаткове регуляторне навантаження на бізнес-середовище. Запровадження автоматичного обміну фінансовою інформацією, посилення трансфертного контролю та розширення податкової звітності поступово підвищують рівень фінансової дисципліни, однак потребують вдосконалення адміністративних процедур і правової визначеності для уникнення надмірних ризиків для платників податків.

У підсумку доведено, що ефективна деофшоризація не може ґрунтуватися виключно на фіскальному тиску, а має поєднувати контрольні механізми з формуванням привабливого внутрішнього інвестиційного середовища. Забезпечення верховенства права, податкової стабільності та захисту прав власності є ключовими умовами повернення капіталу в національну юрисдикцію. Саме такий комплексний підхід дозволяє перетворити глобальні тенденції фінансової прозорості на чинник довгострокового економічного зростання та зміцнення фінансової безпеки України.

Література

1. Dhammika Dharmapala, “Overview of the Characteristics of Tax Havens”, Coase-Sandor Working Paper Series in Law and Economics, No. 975 (2023).
2. Palan R. Tax Havens and the Commercialization of State Sovereignty. International Organization. 2002. Vol. 56, No. 1. P. 151–176.
3. Zucman, Gabriel. The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens. Translated by Teresa Lavender Fagan. Chicago: University of Chicago Press, 2015.
4. Варналій З.С. фшоризація – інституціональна загроза національній економічній безпеки та

державності України. Публічне управління економікою України в умовах загроз державності: збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 5 грудня 2018 р.). Київ: КНЕУ, 2018. С. 7–8.

5. Base erosion and profit shifting (BEPS) / OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html>.

6. Global Anti-Base Erosion Model Rules (Pillar Two) / OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/global-minimum-tax/global-anti-base-erosion-model-rules-pillar-two.html>.

7. Global Tax Evasion Report 2024 / EU Tax Observatory. 91 p. URL: https://www.taxobservatory.eu/www-site/uploads/2023/10/global_tax_evasion_report_24.pdf

8. Automatic Exchange of Information under CRS and CbCR Standards | Deloitte Ukraine. Deloitte. URL: <https://www.deloitte.com/ua/en/services/tax/perspectives/tax-and-legal-alert-2024-07-08.html>

9. Taxters.com. CFC Rules in Ukraine — submission of reports 2025. URL: <https://taxters.com/en/services/servicesforcompany/cfc-ukraine/>

10. 58 thousand reports were submitted on controlled foreign companies: what is registration geography of controlled foreign companies and how much tax will they pay?. Державна податкова служба України. URL: <https://www.tax.gov.ua/en/mass-media/news/print-894497.html>

11. Результати звітування про КІК: понад 2 мільярди гривень податкових надходжень. URL: <https://www.tax.gov.ua/media-tsentr/novini/859542.html>

12. National Bank of Ukraine revised the currency restrictions. EY - Deutschland | Shape the future with confidence. URL: https://www.ey.com/en_ua/technical/ey-ukraine-alert/key-changes-in-tax-legislation-relating-to-transfer-pricing

13. Ukraine strengthens rules on mandatory ultimate beneficial owner and ownership structure discrepancy reporting. EY - Deutschland | Shape the future with confidence. URL: https://www.ey.com/en_gl/technical/tax-alerts/ukraine-strengthens-rules-on-mandatory-ultimate-beneficial-owner-and-ownership-structure-discrepancy-reporting

14. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010 – 2024 рр. / Національний банк України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_trippling_ICL-DFS_pr.pdf?v=4

15. Крупка М. І., Яструбецька Л. С. Фінансова безпека суб'єктів господарювання: підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 320 с.

16. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних загроз : монографія / Леся Сергіївна Яструбецька ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. – 369 с.

17. Лютий І. О. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва України в умовах війни / І. О. Лютий, О. Д. Рожко, Н. А. Плешакова. // Ефективна економіка. - 2023. - № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.11>

References

1. Dhammika Dharmapala, “Overview of the Characteristics of Tax Havens”, Coase-Sandor Working Paper Series in Law and Economics, No. 975 (2023).

2. Palan R. Tax Havens and the Commercialization of State Sovereignty. International Organization. 2002. Vol. 56, No. 1. P. 151–176.

3. Zucman, Gabriel. The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens. Translated by Teresa Lavender Fagan. Chicago: University of Chicago Press, 2015.

4. Varnalii Z.S. fshoryzatsiia – instytutsionalna zahroza natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky ta derzhavnosti Ukrainy. Publichne upravlinnia ekonomikoju Ukrainy v umovakh zahroz derzhavnosti: zbirnyk materialiv kruhloho stolu (m. Kyiv, 5 hrudnia 2018 r.). Kyiv: KNEU, 2018. S. 7–8.

5. Base erosion and profit shifting (BEPS) / OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html>.

6. Global Anti-Base Erosion Model Rules (Pillar Two) / OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/global-minimum-tax/global-anti-base-erosion-model-rules-pillar-two.html>.

7. Global Tax Evasion Report 2024 / EU Tax Observatory. 91 p. URL: https://www.taxobservatory.eu/www-site/uploads/2023/10/global_tax_evasion_report_24.pdf

8. Automatic Exchange of Information under CRS and CbCR Standards | Deloitte Ukraine. Deloitte. URL: <https://www.deloitte.com/ua/en/services/tax/perspectives/tax-and-legal-alert-2024-07-08.html>

9. Taxters.com. CFC Rules in Ukraine — submission of reports 2025. URL: <https://taxters.com/en/services/servicesforcompany/cfc-ukraine/>

10. 58 thousand reports were submitted on controlled foreign companies: what is registration geography of controlled foreign companies and how much tax will they pay?. Державна податкова служба України. URL: <https://www.tax.gov.ua/en/mass-media/news/print-894497.html>

11. Rezultaty zvituvannia pro KIK: ponad 2 miliardy hryven podatkovykh nadkhodzen. URL: <https://www.tax.gov.ua/media-tsentri/novini/859542.html>

12. National Bank of Ukraine revised the currency restrictions. EY - Deutschland | Shape the future with confidence. URL: https://www.ey.com/en_ua/technical/ey-ukraine-alert/key-changes-in-tax-legislation-relating-to-transfer-pricing

13. Ukraine strengthens rules on mandatory ultimate beneficial owner and ownership structure discrepancy reporting. EY - Deutschland | Shape the future with confidence. URL: https://www.ey.com/en_gl/technical/tax-alerts/ukraine-strengthens-rules-on-mandatory-ultimate-beneficial-owner-and-ownership-structure-discrepancy-reporting

14. Otsinka obsiahiv priamykh inozemnykh investytsii, v yakykh kintsevim kontroliuiuchym investorom ye rezydent (round tripping) za 2010 – 2024 rr. / Natsionalnyi bank Ukrainy. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_tripping_ICL-DFS_pr.pdf?v=4

15. Krupka M. I., Yastrubetska L. S. Finansova bezpeka subiektiv hospodariuvannia: pidruchnyk. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2018. 320 s.

16. Finansova bezpeka subiektiv pidpriemnytstva v Ukraini v umovakh hibrydnykh zahroz : monohrafiia / Lesia Serhiivna Yastrubetska ; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – Lviv : LNU im. I. Franka, 2022. – 369 s.

17. Liutyi I. O. Finansova bezpeka subiektiv pidpriemnytstva Ukrainy v umovakh viiny / I. O. Liutyi, O. D. Rozhko, N. A. Plieshakova. // Efektyvna ekonomika. - 2023. - № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.11>

Отримано: 19.01.2026

Прийнято до публікації: 29.01.2026

Опубліковано: 15.02.2026